
**KATEDRA ETNOLÓGIE
A KULTÚRNEJ ANTROPOLÓGIE
DEJINY ODBORU A KATEDRY**

KATEDRA ETNOLÓGIE A KULTÚRNEJ ANTROPOLÓGIE

Dejiny katedry

Národopis sa začal prednášať na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave ako na vôbec prvej univerzite v Československu v roku 1921. Odbor založil profesor všeobecného národopisu Karel Chotek v rámci štúdia geografie. Od roku 1922 viedol „Seminár pre obecný národopis“, od roku 1924 premenovaný na „Seminár československého národopisu.“ Profesor K. Chotek pôsobil na Filozofickej fakulte UK do roku 1932, pričom v akademickom roku 1927/1928 bol aj dekanom Filozofickej fakulty UK. Po jeho odchode sa národopis ako študijný predmet na fakulte nevyučoval. Prednášky z tohto predmetu boli obnovené v rokoch 1936 až 1939, keď ich v rámci štúdia histórie externe zabezpečoval doc. Vilém Pražák. Národopis, a najmä folkloristiku, v tomto období prednášal v rámci štúdia slavistiky aj doc. Peter Grigorievič Bogatyrev. Kontinuitu štúdia národopisu pomohlo aj v čase, keď nefungoval samostatný odbor, udržať slavistické štúdium, zvlášť slovanský seminár, a to napríklad aj vďaka významnej zbierateľskej akcii ľudovej prózy pod vedením prof. Franka Wollmana, ktorá sa uskutočnila v rokoch 1928 – 1942.

V rokoch 1940 až 1943 viedol národopisné prednášky na fakulte prof. B. Schier. Potom národopisný seminár načas zanikol. Obnovený bol v roku 1947 a pôsobili v ňom doc. A. Melicherčík a doc. R. Bednárik. Od roku 1950 boli semináre ako základ organizačnej štruktúry fakulty zrušené a nahradené systémom katedrií. Odbor národopisu bol postupne organizačne začlenený do Katedry všeobecných dejín a archeológie, potom do Katedry archeológie, dejín umenia, etnografie a folkloristiky, ktorej vedúcim bol istý čas aj prof. R. Bednárik. Počas týchto rokov sa národopis kontinuálne vyučoval. V roku 1969 vznikla samostatná Katedra etnografie a folkloristiky, ktorú založil a do roku 1970 viedol J. Podolák. Osamostatnenie katedry prispelo k rozvoju študijného odboru. Bola vypracovaná koncepcia štúdia, ktorá rešpektovala dohovor o koordinácii štúdia na existujúcich troch katedrách v Československu, v Prahe, Brne a Bratislave. Katedru ďalej viedli v rokoch 1970 – 1990 doc. J. Michálek, v rokoch 1990 – 1997, doc. Ľ. Droppová, v roku 1997 – 2003, doc. M. Leščák a od roku 2003 prof. M. Botiková. V roku 1993 bola katedra premenovaná na Katedru etnológie a v roku 2003 na Katedru etnológie a kultúrnej antropológie.

V roku 1968 vzniklo na Filozofickej fakulte UK aj vedecké etnologické pracovisko Kabinet etnológie. Jeho zakladateľom a prvým vedúcim bol do roku 1975

J. Podolák, po jeho odvolaní sa vedúcou kabinetu stala doc. E. Horváthová. Po roku 1980 bol kabinet pričlenený ako Oddelenie vedeckého výskumu ku Katedre etnografie a folkloristiky. Výskumný materiál oddelenia je zaradený v Dokumentačnej zbierke katedry, ktorá obsahuje viac ako dvadsaťtisíc fotografických negatívov a diapozitívov, bádateľské texty aj kresby.

Od roku 1968 zorganizovala katedra pod vedením J. Podoláka prvých sedem ročníkov medzinárodného seminára študentov etnológie a ich profesorov z európskych univerzít Seminarium ethnologicum. Bola to vlastne letná škola zameraná na terénny výskum. Od roku 1971 sa uskutočnilo deväť ročníkov študentského slovensko-poľského seminára (striedavo v Bratislave a v Poznani) pod vedením J. Ušaka. Od roku 1997 je katedra súčasťou projektu a siete CEEPUS, od roku 2003 intenzívne buduje spoluprácu aj v rámci medzinárodnej študentskej výmeny v programe Erasmus.

Od roku 1969 katedra redakčne pripravuje zborník *Ethnologia Slavica*, medzinárodný orgán slovanských etnológov, ktorý od roku 1993 nesie názov *Ethnologia Slovaca et Slavica*. Šéfredaktorom tohto cudzojazyčného zborníka Filozofickej fakulty UK bol najskôr J. Podolák, od roku 1996 túto funkciu zastáva M. Paríková.

Od roku 1990 sa v rámci katedry začalo formovať budúce religionistické pracovisko, ktoré sa v roku 2003 od nej oddelilo ako samostatná Katedra porovnávacej religionistiky FiF UK.

Katedra tiež v roku 1997 iniciovala na fakulte zriadenie samostatného Centra pre kultúrnu antropológiu. Tvorili ho zväčša jej učitelia a vedeckí pracovníci a fungovalo do roku 2001.

Na pôde katedry sa od roku 1996 formuje aj odbor muzeológia ako súčasť štruktúry katedry s ponukou vlastných študijných programov.

Vedecko-pedagogická charakteristika katedry

V začiatkoch národopisnej vedy na Filozofickej fakulte UK prevládala orientácia na tradičnú ľudovú kultúru Slovenska, ktorá sa postupne interpretovala aj v širšom kontexte slovanskej a európskej kultúry. Teoretickým základom bol pozitivizmus v spojení s historicko-porovnávacou metódou (K. Chotek, V. Pražák, A. Václavík, B. Schier). Metodologický zlom znamenalo obdobie pôsobenia P. G. Bogatyreva a jeho funkčno-štruktúrálnej metódy, v čom pokračoval (do začiatku 50-tych rokov) jeho žiak A. Melicherčík. Slavistická orientácia sa výrazne posilnila počas pôsobenia F. Wollmana.

V povojnovom období pretrvávala pozitivistická a historická orientácia (R. Bednárík), no pod ideologickým tlakom sa postupne presadili rôzne spôsoby aplikácie marxistického variantu evolucionizmu. Spracovávali sa témy, ktoré zodpovedali požiadavkám doby (jánošíkovská tradícia, protifašistický odboj – spomienkové rozprávanie o SNP, spôsob života a kultúra robotníkov), ako aj tézam historického materializmu o priorite materiálnej kultúry (poľnohospodárstvo, pastierstvo, sta-

viteľstvo). Historicko-porovnávacie a slavistické zameranie učiteľov sa prejavilo v spracovávaní tém najmä z duchovnej kultúry (poľnohospodárstvo, pastierstvo, svadba u Slovanov, viera a obyčajové tradície).

V 70-tych rokoch 20. storočia značný podiel vedeckej činnosti pracovníkov katedry tvorila príprava a publikovanie viacerých lokálnych a regionálnych monografií. Vykonali sa rozsiahle záchranné výskumy v zátopovej oblasti vodného diela Starina na hornej Ciroche, výskumy v prímestských obciach Bratislavy, tiež v oblasti Starej Turej, v Liptovskej Tepličke či v Hornádskej doline. Študenti a pedagógovia katedry sa zúčastňovali aj na ďalších výskumoch, ktoré boli organizované Slovenskou národopisnou spoločnosťou.

V ďalšom období sa dominantnou stala orientácia na etnickú problematiku (etnické procesy, interetnické vzťahy, výskum národností – osobitne maďarskej, ukrajinskej a rusínskej, po roku 1989 aj nemeckej). Popritom sa členovia katedry autorsky podieľali na významných syntetických dielach etnológie, ako je Etnografický atlas Slovenska (1990) a Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska (1995).

Po roku 1989 sa pokračovalo v rámci grantových projektov VEGA a KEGA v zameraní na etnickú problematiku (etnokultúrny vývoj na južnom Slovensku, ako aj na európske kontexty ľudovej kultúry Slovenska). Následné grantové projekty sa sústredili na postihnutie a interpretáciu zmien kultúry a spôsobu života v dôsledku civilizačných faktorov, spoločensko-politických zmien a z nich vyplývajúcej diferenciácie vidieckych spoločenstiev na Slovensku. Záber sa rozšíril o nové témy – ľudová religiozita, sociálna komunikácia, rodová (gender) problematika, ktoré boli spracovávané na základe viacerých metodologických východísk.

Štúdium národopisu bolo spočiatku súčasťou štúdia iných vedných odborov (geografie, histórie, slavistiky). Po organizačnom osamostatnení (1947) sa odbor striedavo študoval v kombinácii s príbuznými odbormi (najmä historickými, ume-
novednými, jazykovednými) alebo ako jednodborové štúdium. Od zavedenia kreditového systému v roku 2000 sa etnológia študuje ako jednodborové štúdium.

Počas celého obdobia existencie štúdia odboru na katedre bolo jeho základom poznanie tradičnej ľudovej kultúry Slovenska v kontextoch slovanskej a stredo-európskej (osobitne karpatskej) kultúry. Tento základ bol dopĺňaný predmetmi z príbuzných vedných disciplín (archeológie, histórie, archívniectva, umenovedy, dialektológie). Trvalou súčasťou bolo a aj je štúdium muzeológie a prehľady kultúr sveta. Významnú časť vždy tvorila folkloristika, čo vyplývalo z pôsobenia popredných predstaviteľov folkloristiky na našej katedre. Okrem interných učiteľov sa na výučbe nezanedbateľnou mierou podieľali aj externí prednášatelia, najmä z radov vedeckých pracovníkov Ústavu etnológie SAV, ako aj z muzeálnych inštitúcií.

Od 70-tych rokov 20. storočia sa do štruktúry predmetov zaradila aj teória a metodológia vedy (ktorú v 50-tych a 60-tych rokoch saturovali len predmety z marxistickej filozofie). Rozšírilo sa štúdium ľudovej kultúry európskych národov, etnickej problematiky a sociálnej kultúry (najmä problematika rodiny).

Od 90-tych rokov sa posilnila výučba teórie a metodológie, folklorizmu, etnických skupín (Slováci v zahraničí, Rómovia, Židia). Zaradili sa nové kurzy/predmety, ako je náboženská etnológia, urbánna etnológia, rodové (gender) štúdiá, sociálna komunikácia, environmentalistika, migrácie. Kultúrno/sociálno-antropologický charakter majú predmety zo symbolickej, sociálnej, aplikovanej a vizuálnej antropológie.

Stálou a dôležitou súčasťou štúdia etnológie/kultúrnej antropológie sú metódy a techniky terénneho výskumu a najmä terénna prax študentov (v I. ročníku kolektívny výskum pod vedením pedagógov). Materiál z týchto terénnych výskumov je spracovaný v ročníkových/postupových prácach a následne je základom väčšiny tém záverečných prác (diplomových, bakalárskych a magisterských).

Popri terénnych výskumoch majú poslucháči počas štúdia možnosť poznať na vlastivednej báze takmer celé Slovensko (v minulosti Československo), významné mestá, múzeá, kultúrno-historické pamiatky v mestách aj na vidieku. Rozšírením medzinárodných kontaktov katedry, spočiatku najmä do Poľska, neskôr aj do Slovinska a Rakúska, smerovali exkurzie aj do zahraničia a na Slovensku sme zase hostili poslucháčov družobných katedier. Postupne dostali exkurzie charakter letných škôl s inštrukciami nielen o kultúrnom dedičstve samotnom, ale aj o spôsoboch jeho ochrany a prezentácie.

Od 60-tych rokov katedra priebežne zabezpečovala vedeckú výchovu (postgraduálny, respektíve 3. stupeň vysokoškolského štúdia) v odbore národopis/etnológia.

Pre všetky stupne štúdia, pre poslucháčov aj učiteľov sa začiatkom 90-tych rokov otvorili možnosti zúčastňovať sa na medzinárodných akademických výmenných sieťach. Katedra sa stala súčasťou siete CEEPUS a neskôr uzavrela aj viaceré bilaterálne dohody v rámci výmenného programu Erasmus. Cieľom oboch druhov výmenných pobytov sa stávajú sesterské katedry v Poľsku (Krakow, Wroclaw), v Čechách (Praha, Brno, Pardubice), v Maďarsku (Szeged, Debrecen), v Rakúsku (Graz), v Nemecku (Freiburg), v Slovinsku (Ljubljana), Chorvátsku (Zagreb), Macedónsku (Skoplje), v Rumunsku (Bucarest) i Bulharsku (Veliko Tmovo).

Možnosti uplatnenia študentov. Absolventi štúdia etnológie a kultúrnej antropológie získavajú aprobáciu na prácu vo vedecko-výskumných a vzdelávacích inštitúciách, v múzeách, osvetových pracoviskách, na pracoviskách zameraných na ochranu kultúrneho dedičstva a na jeho propagáciu, v redakciách a masmédiách a na všetkých pracoviskách vyžadujúcich humanitné vzdelanie. Etnológovia, sociálni a kultúrni antropológovia sa uplatňujú ako zamestnanci verejného, ziskového aj neziskového sektora, pri šírení poznatkov o kultúre ako výskumníci, lektori, osvetoví pracovníci, mediálni pracovníci, múzejní kurátori, projektoví manažéri, odborní konzultanti či analytici v oblastiach strategického a dlhodobého rozvoja danej komunity.

Súčasn  zloženie a personální obsadenie katedry

Vedúca katedry: prof. PhDr. Marta BOTIKOV , CSc.

 tudijn  poradkyňa: doc. PhDr. Hana HL   KOV , CSc. – pre etnológiu

Mgr. L bo  KA   REK, PhD. – pre muzeol giu

Tajomník katedry: Mgr. L bo  KA   REK, PhD.

Profesori:

prof. PhDr. Marta BOTIKOV , CSc.

prof. PhDr. Milan LE    K, CSc., emeritn  profesor

prof. PhDr. Ján MICHÁLEK, DrSc., emeritn  profesor

Docenti:

doc. PhDr. Hana HL   KOV , CSc.

doc. PhDr. Kornélia JAKUBÍKOVÁ, CSc.

doc. PhDr. Magdaléna PAR KOV , CSc.

doc. PhDr. Pavol TIŠLIAR, PhD.

Odborn  asistenti:

Mgr. L bo  KA   REK, PhD.

Mgr. Lucia SEG OV , PhD.

Mgr. Helena TU INSK , PhD.

Vedeck  pracovníci:

Mgr. Katarína NÁDASKÁ, PhD.

PhDr. Zita ŠKOVIEROVÁ, CSc.

Odborno-technick  pracovníci:

Mgr. Michal NEMEC, pracovník projektu APVV

Mária VYKUKELOV , sekretárka a dokumentaristka

Učítelia pôsobiaci na katedre (v odbore) v minulosti aj v súčasnosti

prof. PhDr. Rudolf BEDNÁRIK, DrSc., 1947 – 1969

prof. PhDr. Ján BOT  K, CSc., 1963 – 1967

prof. PhDr. Marta BOTIKOV , CSc., 1990 – doteraz

Mgr. Beata ČIERNIKOVÁ, PhD., 1998 – 2003

PhDr. Sylvia DILLNBERGEROV , PhD., 1970 – 2006

doc. PhDr. L bica DROPPOVÁ, CSc., 1967 – 2000

PhDr. Viera GAŠPARÍKOVÁ, DrSc., 1950 – 1953

doc. PhDr. Hana HL   KOV , CSc., 2004 – doteraz

doc. PhDr. Emília HORVÁTHOVÁ, CSc., 1979 – 1996

prof. PhDr. Karel CHOTEK, 1921 – 1932
 doc. PhDr. Kornélia JAKUBÍKOVÁ, CSc., 1967 – doteraz
 Mgr. Ľuboš KAČÍREK, PhD., 2008 – doteraz
 PhDr. Gabriela KILIÁNOVÁ, CSc., 1973 – 1976
 prof. PhDr. Ján KOMOROVSKÝ, CSc., 1954 – 1959, 1969 – 1975, 1990 – 2000
 PhDr. Anna KOSTKOVÁ, 1952 – 1955
 doc. Mgr. Attila KOVÁCS, PhD., 1999 – 2003
 prof. Mgr. Milan KOVÁČ, PhD., 1995 – 2003
 prof. PhDr. Milan LEŠČÁK, CSc., 1997 – 2006
 prof. PhDr. Andrej MELICHERČÍK, CSc., 1952 – 1966
 prof. PhDr. Ján MICHÁLEK, DrSc., 1956 – 2004
 doc. PhDr. Ladislav MLYNKA, CSc., 1991 – 2010
 doc. PhDr. Štefan MRUŠKOVIČ, CSc., 1958 – 1963
 Mgr. Katarína NÁDASKÁ, PhD., 1997 – doteraz
 PhDr. Ján ORDOŠ, 1976 – 1991
 doc. PhDr. Magdaléna PARÍKOVÁ, CSc., 1969 – doteraz
 prof. PhDr. Ján PODOLÁK, DrSc., Dr. h. c., 1966 – 1994
 Mgr. Zuzana PROFANTOVÁ, CSc., 1976 – 1977
 Mgr. Lucia SEGLOVÁ, PhD., 2010 – doteraz
 prof. PhDr. Bruno SCHIER, 1940 – 1943
 PhDr. Peter SKALNÍK, CSc., 1970 – 1976
 PhDr. Slávka SKALSKÁ, 1952 – 1954
 doc. PhDr. Michal SLIVKA, CSc., 1996 – 1998
 PhDr. Zita ŠKOVIEROVÁ, CSc., 1972 – doteraz
 doc. PhDr. Pavol TIŠLIAR, PhD., 2011 – doteraz
 Mgr. Helena TUŽINSKÁ, PhD., 2000 – doteraz
 PhDr. Jozef UŠAK, 1969 – 1991
 PhDr. Nad'a VALÁŠKOVÁ-ŠURKALOVÁ, CSc., 1969 – 1971

Oddelenie vedeckého výskumu Katedry etnológie a kultúrnej antropológie FiF UK

Toto pracovisko sa prednostne zameriava na vedecký výskum v rámci grantových projektov riešených na katedre. Pracovnícky oddelenia sa výraznou mierou podieľajú aj na výučbe. V rámci projektu „Tradičná kultúra Slovenska ako súčasť kultúrneho dedičstva Európy“, podporeného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja (APVV) prebiehala v rokoch 2006 až 2009 na základe digitálneho spracovania archívnych prameňov Ústavu etnológie SAV a Filozofickej fakulty UK digitalizácia dokumentačnej zbierky Katedry etnológie a kultúrnej antropológie FiF UK.

Vedeckí (nepedagogickí) pracovníci Oddelenia, respektíve Kabinetu etnológie

PhDr. Blažej KOVÁČ, 1972 – 1975

PhDr. Arne B. MANN, PhD., 1977 – 1983

PhDr. Ľubica CHORVÁTHOVÁ, 1974 – 1980

Významné osobnosti so vzťahom ku katedre

PhDr. Gabriela KILIÁNOVÁ, CSc., laureátka Herderovej ceny (2006)

PhDr. Soňa KOVAČEVIČOVÁ, DrSc., laureátka Herderovej ceny (1982) a Ceny predsedu Národnej rady SR za rozvoj kultúry a humanitného vzdelávania v odbore etnológia (2008)

prof. PhDr. Ján PODOLÁK, DrSc., Dr. h. c., laureát Herderovej ceny (1974), člen Kráľovskej akadémie Gustáva Adolfa vo Švédsku (1989) a nositeľ Radu Ľudovíta Štúra II. triedy (2006)

Študentské divadielko Studienka

Divadielko založili poslucháči národopisu a pôsobilo na katedre v rokoch 1974 – 1978. Venovalo sa tvorbe a predstaveniam dramatizovaných pásiem, ktoré študenti vytvárali z vlastných výskumných materiálov. Vo svojich vystúpeniach sa orientovalo najmä na šírenie poznatkov o ľudovej kultúre medzi žiakmi základných škôl.